

Mestres del canvi

Pau de Solà-Morales
Escola d'arquitectura de Reus
Universitat Rovira i Virgili

L'Arquitectura, com és ben sabut, és una disciplina vella i la seva procedència es perd en la nit dels temps. Tanmateix a cada època, a cada moment la percepció que els arquitectes han tingut d'ells mateixos (i la percepció que la societat ha tingut de la funció de l'arquitecte) ha anat canviant, sense parar, com mogut sobre les ones dels temps.

Els arquitectes han entès i configurat l'arquitectura com una disciplina de construcció de la ciutat i dels edificis que la conformen. Això inclou la definició completa de l'espai construït, a dins i fora de les construccions en diferents escales i nivells, des de l'espai interior i íntim dels habitatges fins a l'espai exterior, públic (democràtic o no) i urbà. Inclús han fet incursions a la definició espacial del territori, fent frontera amb els geògrafs i de l'espai virtual, llindant amb els informàtics. Tots ells, espais on l'home desenvolupa les seves activitats, l'anomenat "espai construït", han estat objecte de l'estudi de l'arquitectura i, sobretot l'objectiu del projecte arquitectònic. I aquest espai humà, aquest espai construït es defineix conceptualment com una agregació d'objectes i elements que, combinats adequadament, el conformen. No s'entén aquest espai si no és a través de les seves unitats, unitats en contraposició, en diàleg permanent, entre elles o en la seva soledat i unitat.

Però el món segueix canviant, i mai no s'atura: canvien les percepcions que ens fem del que ens envolta, i també el sistema de valors que dona sentit a aquestes coses; canvien els **conceptes** i el **sistema d'idees** que fem servir per a donar-li sentit i comprendre'l. El món ha canviat molt, i amb ell la percepció que arquitectes i societat en tenim: canvis

legislatius econòmics i socials han posat aquesta disciplina de potes enlaire, amb la incapacitat de defensar-se, ni de caminar. La globalització, el neoliberalisme i la competitivitat han calat i han centrifugat tots els valors que creiem estables, a la vegada que ens ha deixat amb una confusa sensació que havíem de defensar el que era més a prop.

Poc a poc, els arquitectes, confiats de que sabien el que feien i el que la societat demanava d'ells han anat perdent l'interès per les humanitats, el saber i el pensament; i com a resultat han perdut la capacitat crítica d'allò que feien. Tot estava fet i només quedava per descobrir/exploitar la capacitat més frívola (i més banal) de la societat de consum, fent seguidisme, populisme o inclús, a vegades *fetixisme*. A més a més, poc a poc es van anar acomodant i van anar abandonant aquests àmbits més farragosos menys "sexis", i de mica en mica varen perdre l'interès en canviar el món: "el consumisme ha matat l'idealisme". Fins que la realitat els ha posat davant el mirall de la seva pròpia condició i s'han adonat que han estat arrossegats per un mercat competitiu i despietat, el sí de una indústria (si se la pot anomenar així) cada cop més precaritzada, poc preparada, sense gens de innovació i que malda, com totes, per industrialitzar-se, automatitzar-se i, el que és pitjor, democratitzar-se.

Però en el segle XXI quins són els valors de la nostra feina? Quina utilitat tenim per a la societat? Som només una peça més de l'engranatge capitalista (com ja va predir Tafuri als anys 70) o tenim algun valor més que oferir? I quins valors creu (o diu) la societat que tenim? Què necessita la societat de nosaltres com a col·lectiu? Quin valor generem per aquesta societat?

La societat occidental del nou mil·lenni s'ha convertit, és veritat, en una societat acomodada, consumista i conformista. Ha abdicat de l'idealisme d'altres èpoques, de la necessitat de canviar el món. Però ha estat molt i molt castigada. La incorporació de les dones (primer) i de milions de habitants dels països emergents (després) ha posat al planeta terra sota un fort estrès. Les promeses de la Modernitat, la Ciència i la Tecnologia -que encara tant ens fascinen- s'han demostrat una vegada més una trampa consumista i de "fugida endavant". La pròpia arquitectura dels anys '80 ha estat

l'escenari d'una lluita per la apologia o el rebuig de la Tecnologia i la Modernitat. El resultat: les consciències s'han anat despistant i, amb elles, el sentiment de que ha de canviar la manera com fem les coses per tal de garantir la nostra pròpia existència.

Canvi: una paraula màgica. La promesa de tot bon polític. La promesa del progrés. Però com es produeix el *canvi*? El segle XXI és el segle que està buscant desesperadament el *canvi*, i les maneres de canviar. Però no en sabem res, del *canvi*. Tota la modernitat ens ha preparat per a repetir el mateix, més i més, més de pressa, més barat, millor. El “progrés” s’ha fonamentat, no en el *canvi*, sinó en l’augment de la tecnologia, del coneixement i de la producció. Els actors més representatius han estat la Ciència, la Tecnologia i la Indústria. El *canvi* espontani i inconscient ha estat fàcil mentre venia tot sol. Però programar el *canvi*, això són figures d’un altre paner.

Ara bé, la societat del s.XXI s’està escarrassant de veres per trobar els mecanismes capaços de provocar aquest *canvi*: l’emprenedoria, la innovació i la creativitat són els valors de les noves generacions, que volen tenir els mecanismes de preveure, dissenyar i controlar el *canvi* de la societat.

I és precisament en aquest sector en el que els arquitectes tenen alguna cosa a dir. Per què la nostra disciplina també ha estat la del *canvi*, la del projecte de futur, la de imaginar com han de ser les coses i de pensar com es va des de l’estat actual fins al resultat desitjat. Nosaltres n’hem dit dissenyar, projectar o dibuixar. Mentre el món dels negocis es desvia per tenir una metodologia de provocar el *canvi*, mentre que el món de la ciència i la tecnologia esmeren esforços per incorporar la innovació als seus processos, els arquitectes el tenim incorporat al nostre ADN, desplegant-lo, a més, a sobre de una capacitat tecnològica envejable. Per que, de fet, la “tecnologia” (del grec “techné”) no és altra cosa que l’art de canviar el curs natural dels esdeveniments. I nosaltres la *tecnologia* la dominem, l’administrem amb cautela i l’apliquem a canviar amb sentit l’entorn de l’home. Un procés que treballem, amés, a sobre de un sistema de representació, un mecanisme de pensar i projectar, que ja voldrien molts per a sí.

Aquests són els valors sobre els que s’ha de construir l’arquitectura del futur. Els arquitectes no som els experts en l’espai, sinó els Mestres del Canvi i la innovació. No

som especialistes en construir, sinó dissenyadors, innovadors, creadors ben entrenats que tenim una dedicació i especialització en l'espai construït.

El nostre rol a la societat ha de ser el de garants de la qualitat i la cura de l'espai construït, assegurant-nos de que el canvi permanent al que està sotmès aquest es produeixi de una manera controlada, acurada, planificada i responent a criteris humans i socials, i no pas seguint les forces del mercat ni del capital. L'arquitectura i la ciutat són béns socials no només en la seva vessant patrimonial (que de totes totes cal pensar), sinó com a suport de l'experiència humana, i cal garantir que el canvi de l'espai sigui cap a millor, cap a nivells més alts de satisfacció i benestar.

I no ens enganyem. Només hi ha una manera de fer-ho: amb la feina ben feta i l'esforç dels centenars i milers d'arquitectes que s'han de implicar en aquest canvi i en garantir un entorn construït millor.